

Flori BĂLĂNESCU

Doctorandă cu o teză în istorie despre Paul Goma. Cercetător științific la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Academia Română. (Co)autoare a 10 cărți, 31 de volume colective, peste 80 de studii și articole, participare la 37 de conferințe și simpozioane naționale și internaționale. Ultimul titlu apărut: *Securitatea noastră cea de toate zilele* (coautor, Cristian TRONCOTĂ), Ed. Corint, 2020.

RELAȚIA SCRITORILOR CU PUTEREA ÎN ROMÂNIA ANULUI 1977

„Există o problemă majoră în relațiile dintre țara noastră și blocul țărilor socialiste, a spus un altul. Problema imigrării și emigrării este foarte sensibilă. Noi putem face prea puțin pentru a schimba sistemul politic din Răsărit și este mai bine să nu pricinuim necazuri punând în pericol însăși destinderea” [1].

Retorica drepturilor și exprimarea libertății în „anul drepturilor omului” Contextul diplomatic în care s-au desfășurat evenimentelor din anul 1977 în Europa, în general, și în România, în special, a fost unul dintre cele mai dificile din istoria secolului XX. „Începutul sfârșitului” [2] a fost Conferința de la Helsinki, din 1975. Abordarea problemelor de securitate colectivă din perspectiva noului concept introdus la masa tratativelor internaționale – *detentă/ destindere* – a scos la suprafață nevoia de a se discuta despre drepturile omului. Termenii introduși în dezbateri subliniază un motiv al polarizării politico-diplomatice. Dacă *destinderea* (*detenta*) presupunea o împăcare între cele două blocuri ideologice, o așezare la aceeași masă,

rămânea de stabilit ce însemna concret noul concept pentru fiecare dintre ele.

Principala teză a cărții lui R. J. Vincent [3] este că drepturile omului trebuie să facă parte din politica externă a tuturor națiunilor și să ocupe un loc nelimitat în teoria relațiilor internaționale. Analistul propunea o viziune „ecumenică”, în ciuda celor care susțineau că problematica drepturilor omului devine contraproductivă când este introdusă în politica externă. Dimpotrivă, legăturile pe care le presupune, ar fi atât necesare, cât și practice. Drepturile omului au rămas o preocupare majoră pentru specialiști și după *anul drepturilor omului*, cum a fost numit 1977. O explicație plauzibilă ar putea consta în discrepanța dintre retorică și pragmatism. Ceea ce, într-un fel, reiese și din abordarea occidentală la Helsinki: nu doar comerț și securitate, ci și libertate individuală, adică respectarea drepturilor omului. La doi ani după Helsinki, Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Belgrad (4 octombrie 1977–8 martie 1978), sau Conferința post-Helsinki, nu a reușit să

evite tensiunile dintre Est și Vest, tocmai din cauza delicatei chestiuni a drepturilor omului, care deranja diplomația sovietică și pe sateliții Moscovei [4]. Dispozitivul extins al instituțiilor represive, în speță, al Securității, pentru „pacificarea” Mișcării pentru drepturile omului, inițiată de scriitorul Paul Goma, încurajat de Charta 77 a cehilor și slovacilor, a avut sarcina de a limita cât mai mult efectele dezastruoase pentru imaginea publică externă a regimului Ceaușescu.

Dintr-o necesitate inalienabilă a ființei umane [5, p.14], indiferent de caracteristicile sale fizice, istorice, zonale, drepturile omului s-au transformat cu timpul într-o uzuală retorică diplomatică, o categorie de manevră, chiar de șantaj, la masa tratativelor. Nu întâmplător, Acordul Jackson-Vanick, anterior cu un an Actului Final al Conferinței de la Helsinki, condiționa acordarea Clauzei națiunii celei mai favorizate de respectarea dreptului de emigrare [6, p. 199]. Nu a fost o coincidență nici renegocierea în 1977 de către Ceaușescu a termenilor acordării Clauzei, pe care o primise în 1975.

În împrejurările europene politico-diplomatice și publice ale discuțiilor despre drepturi, libertatea de expresie și-a dovedit mai bine ca oricând valențele universale. România anului 1977 a cunoscut un singur intelectual care s-a solidarizat public cu Charta 77, o mișcare începută ca inițiativă civică, într-o țară comunizată, în care de altfel civismul era interzis. Cu toate acestea, înainte ca documentul declanșator să fie publicat în Occident, acesta fusese semnat de peste 240 de cehi și slovaci. În ciuda represaliilor masive și dure ale autorităților, mișcarea cehoslovacilor pentru drepturi nu a fost învinsă, ci a continuat să pro-

ducă efecte benefice în mentalul și atitudinea societății până în 1992. „Intriga” declanșatoare a fost arestarea membrilor trupei rock „The Plastic People of the Universe”, reprezentantă a *subculturii (contraculturii)* critice față de regim. Termenii-cheie ai mișcării civice din Cehoslovacia au fost *contracultură-samizdat-solidarizare*. Ea nu a apărut din senin, doar ca nevoie de exprimare oportună în preajma CSCE de la Belgrad, ci pe fondul unei mișcări subterane, întreținute în primul rând de intelectuali și de scriitori (între ei, Václav Havel, Jan Patočka, Pavel Kohout). Numărul mare al semnatarilor în momentul publicării se datorează practicării samizdatului și solidarizării.

În România, scriitorul Paul Goma și-a creat singur terenul de nealiniat, de neconform și de mereu răzvrătit pentru a ajunge în punctul culminant 1977. Respingerea manuscriselor sale de către Cenzură și piedicile puse de chiar lumea editorială, în care funcționau laolaltă foști tartori ai săi (de ex., Mihai Gafița) cu foști colegi de facultate și de pușcărie politică (de ex., Al. Ivasiuc), precum și scriitori „cu nume” care practicau o precauție acerbă (de ex., Marin Preda), dar și oameni de cultură care păstrasera bunul simț al opiniei oneste, în ciuda experienței carcerale (de ex., Al. Paleologu), l-au transformat într-un proscris. În ianuarie 1977, în ciuda încercărilor de a mai atrage și alte semnături pe scrisoarea publică adresată lui Pavel Kohout, a fost nevoie să o expedieze în nume personal. Până la 8 februarie, a mai expediat două scrisori deschise, una lui Nicolae Ceaușescu („la Palatul Regal”) și una, de data aceasta cu alte 7 semnături, CSCE de la Belgrad.

Firava Mișcare Goma, căreia i s-au alăturat până în jurul datei de 1 aprilie (arestarea

scriitorului) alte câteva sute de muncitori, profesori, scriitori din planul secund (nealiniați), elevi, studenți, peste 400, a fost un adevărat miracol, ținând cont de absența rezistenței subterane. Unii dintre aderenți erau foști deținuți din epoca Gheorghiu-Dej, însă alții erau elevi de liceu și studenți. Intelectualitatea a oscilat între tăcere profundă și conformism persiflant în legătură cu „nebunia” lui Goma, după cum o arată documentele din arhivele Securității, dar și alte tipuri de documente.

Correspondentul din epocă al *New York Times*, Malcolm Brown a surprins atmosfera și „deliciile” diplomației în privința celor *mulți și lipsiți de putere*. La scurt timp după publicarea *Scrisorii deschise adresate participanților la Conferința de la Belgrad*, Brown a transmis prin telex către ziar: „În timp ce guvernele vest-europene nu doresc să facă afirmații clare în privința politicii lor privind emigrarea, diplomației, în particular, lasă impresia clară că aceste restricții au o bază economică și politică. Europa de vest și Statele Unite au în mod permanent un număr mare de șomeri și există sentimentul că imigranții și refugiații politici inclusiv sporesc dificultatea găsirii unui servici[u]. [...] «Nu sunt Enoch Powell» (N.T. (nota traducătorului Securității)) – fost ministru de interne britanic care s-a opus cu înverșunare imigrării către Anglia), a declarat un diplomat occidental referindu-se la cel mai binecunoscut adversar politic al imigrărilor spre Marea Britanie. În același timp, dacă populația Europei Occidentale va mai crește cât de puțin cu refugiați din oricare parte a lumii, civilizația vest-europeană se va prăbuși în mod inevitabil. [...] «Eu simpatizez într-adevăr cu sutele de milioane care trăiesc în dosul *Cortinei de fier* – și există încă o asemenea cortină, fiți sigur de asta – a

spus un diplomat european. Dar dacă noi vom începe să acordăm vize oricui care ar vrea să plece, zăgăzurile se vor rupe spre distrugerea propriei noastre economii și societăți» [7].

Până în zilele noastre, drepturile omului sunt aplicate selectiv, doar retorica lor tinzând către un fundamentalism tot mai nuanțat. De câte ori un om rostește/scrie adevărul, el este liber, indiferent de regimul politic. În România comunistă, după 1965, oamenii au devenit tot mai neliberi, mai conformi ideologic, mai interesați de aranjamente strict personale. Există un curent de opinie, printre intelectuali și în mass-media, că regimul comunist din România a fost cel mai drastic din Europa, prin urmare, din cauza represiunii la cote înalte, într-un fel sau altul, toată lumea a cedat imperativelor politice și ideologice, până la o netezire a comportamentelor, a tipurilor de reacție. Mentalitatea suferinței și a rezistenței în comunism are pe o anumită grilă interpretativă doi poli: 1. *nu puteam să fim toți eroi* și 2. *România a dat cei mai mulți martiri/eroi*. Ambele viziuni sunt subsumabile unui alt loc comun din mentalul colectiv de după 1989: *toți am fost vinovați, în grade diferite, așadar, nu e nimeni vinovat*. Neasumarea vreunei responsabilități de către intelectualii ajunși la maturitate până în decembrie 1989 a îngreunat procesul analitic și percepția cu discernământ a trecutului recent, deodată cu inserarea în spațiul cultural și public a unor confuzii grave. Una dintre acestea se referă la modul interesat în care, mai ales scriitorii, și-au creat/le-au fost create alibiuri postfactum de „rezistenți”/ „disidenți”/ „opozanți”. O alta se referă la expresia „rezistență prin cultură”. Într-un interviu acordat Radio Europa Liberă în 2019, poeta Ana Blandiana spune: „...se face, în mod constant, o confuzie pornind de la faptul

că verbul «a rezista» are două sensuri: a rezista în sensul de «a te împotrivi» și a rezista în sensul de «a rămâne în viață». În acest al doilea sens este clar că literatura, în primul rând, dar și alte arte, în sens larg, au ajutat. Au ajutat pentru că lumea reușea să respire ultimele molecule de libertate care se păstrau în poezie, de exemplu. Că a existat o rezistență prin cultură o dovedește deosebirea dintre audiența culturii atunci și acum. Faptul că atunci cărțile se tipăreau în zeci de mii de exemplare și se epuizau imediat dovedește această capacitate sau intenția oamenilor de a încerca să compenseze ceva prin literatură. Ceea ce compensa aceasta era capacitatea de a rămâne vii” [8].

Afirmația este riscantă din cel puțin două motive: 1. expresia „rezistență prin cultură” este utilizată îndeobște în contextul discuțiilor despre opoziție/rezistență anticomunistă (simpozioane, conferințe, mese rotunde, emisiuni TV etc.) și stă la baza mai multor scenarii individuale sau de grup de preluare simbolică a spațiului rezistenței (gestuale) la comunism; 2. dincolo de definiția poeziei, în genere, este un nonsens ca editurile, care aveau un plan editorial stabilit în mod centralizat și controlat, să fi publicat tiraje de zeci de mii de exemplare pentru ca românii să „respire ultimele molecule de libertate”, și asta într-un regim ideologic. Este o povară prea mare pe umerii poeziei și ai literaturii în general aceea a susținerii unui demers, oricât de nesistematizat, de întreținere a vocației pentru libertate. „Capacitatea de a rămâne vii” (supraviețuirea, adică, „popor vegetal” [9]) o au toate ființele vii, nu doar oamenii, ceea ce nu are de a face cu asumarea libertății. Într-un regim totalitar, alegerea libertății este egală cu alegerea statutului de rejectat din societate, marginalizat, proscris.

Corolarul mentalității „rezistenței prin cultură” este surprins de Vladimir Tismăneanu: „În România, în anii '80, simpla decență devenea, prin implicație, o formă de rezistență (pasivă, dar nu mai puțin reală)” [10, p. 167]. Aparent paradoxal, adevărata opoziție/rezistență a celor puțini a avut de înfruntat nu doar represiunea instituțională, ci și „decența” celor mulți. Alături de nu foarte mulți scriitori și intelectuali (Doina Cornea, Mihai Botez, Dorin Tudoran, Gabriel Andreescu ș.a.), dar și de muncitori ca Vasile Paraschiv, Paul Goma devine exponentul a ceea ce am numit *memorie hărțuită* [11]. În zgomotul de fond al alibiurilor unei armate de „eroi” post-factum, după 1990 s-a estompat treptat interesul public și politic pentru rezistența autentică.

În anul 1977, atât contextul extern – Charta 77 cehoslovacă, cât mai ales contextul intern – terenul pregătit de Tezele din iulie 1971, prin exacerbarea controlului ideologic, cenzurii și autocenzurii, ar fi impus reacția critică a intelectualității române. Vacarmul vorbitului în șoaptă la mesele restaurantului Casei Scriitorilor sau prin universitățile și institutele din țară le alimentau acestora iluzia că sunt „liberi” în cadru restrâns, dar și impresia că la începutul anului 1977 lumea literară românească fierbea la foc mic. Paul Goma însuși spera să se „lipească”, să adere la un text elaborat de unul dintre cobreslașii canonizați: Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Marin Preda sau Nichita Stănescu și alții. Dar nu s-a întâmplat.

„A doua zi dimineața am fost iar la NICHITA”, scrie în nota informativă „Donici”, în ziua de 17 martie 1977, în plină desfășurare a Mișcării pentru drepturile omului. „Am discutat despre Goma și Negoitescu. Părerile lui se reduc la cuvintele: «Goma nu mai este

român, a căzut cu totul în brațele mafiei evreiești. Negoîtescu e bolnav – este o femeie născută din întâmplare cu sex masculin».” [12]

Tot Nichita Stănescu îl considera pe Goma „escroc”, deoarece „a făcut scandal pentru a atrage atenția asupra lui și a șantajat opinia publică și trebuia să primească riposta” [13]. Astfel de lucruri puse pe seama lui Goma sunt hazlii astăzi, când scriitorul este acuzat, între altele, și de antisemitism. Înregistrarea de către Securitate cu tehnică operativă a unei ședințe, la editura Cartea Românească, în decembrie 1971, devoalează bine știuta prudență a lui Marin Preda. Fiind vorba de un scriitor cu probleme la dosar, fost pușcăriaș politic, care a îndrăznit să înfrunte cenzura și să iasă din linie pentru a-și publica romanele în Occident, prudența celor ajunși în posturi decizionale devenea cu atât mai „legitimă”. Deși „informat” de Gafița, deciziile i-au aparținut mereu lui Preda: „Domnul Gafița mai expune situația lui Paul Goma care în momentul de față are interdicție de publicare la noi în țară. Domnul Mihai Gafița mai adaugă că problema lui Paul Goma îi depășește pe ei și el este de principiu să nu bage ei mâna în foc pentru «castanele» altcuiva” [14, p. 243].

„Romanul mai este și un eseu despre «realitatea» românească; o fereastră deschisă înspre întorsăturile «sistemului» în care, chiar și după «dezgheț», nimic substanțial nu s-a schimbat” [15, p. 454].

În toamna anului 1971, apăruse la editura Suhrkamp romanul *Ostinato* al lui Paul Goma, după ce fusese respins încă din 1968 de însuși M. Gafița. În 1970, Gafița și Preda aveau să respingă, la Cartea Românească, romanul *Ușa noastră cea de toate zilele*. Prudența conformistă a intelectualilor români a

avut diferite nuanțe. Spre exemplificare, Ion Lăncrănjan considera că „vina o poartă modul cum este coordonată cultura, care zdruncină încrederea scriitorilor în recomandările oficiale și-i împinge în rezervă prudentă, deoarece, nu se știe niciodată ce va ieși și ce se scontează într-un anumit caz”. Poetul Tudor George îndemna la prelucrare în „sânul” breslei: „conducerea a greșit că a stat de vorbă cu Goma; trebuia să-l pună să discute cu scriitorii, deoarece, aceștia l-ar fi putut combate cu propriile lui arme și aceasta public” [16].

Când a scris el însuși texte libere, scriitori-deschise (una dintre armele redutabile ale opozanților politici din regimurile totalitare), Goma a sperat că vor contrasemna scriitori cunoscuți, precum Nicolae Breban. Nici aceasta nu s-a întâmplat. În balanță a atârnat apariția romanului *Bunavestire* (după ce câțiva ani fusese refuzat de Editurile Cartea Românească și Eminescu), chiar în timp ce Goma era închis în penitenciarul din Calea Rahovei. Însuși generalul Nicolae Pleșiță a primit de la autor un exemplar cu dedicație. Acest exemplar i-a fost arătat deținutului Goma de către tartorul său (numit în *Culoarea curcubeului* 77 – „Sacou”), pe atunci, prim-adjunct al ministrului de Interne.

Discuțiile „libere” de la Casa Scriitorilor funcționau sub pavăza Securității, funcționând ca *locul de dat cu capul*, cum se spune în limbaj colocvial, astfel încât să nu sară prea contondent capacul de pe oala sub presiune a măruntelor nemulțumiri și gelozii (tiraje, bani de la Fondul Literar, burse, plecări în străinătate, obținere de slujbe și de locuințe etc.). Securitatea știa tot ce se vorbește, tot ce se întâmplă, ținea situația sub control. Prelucrarea dosarelor de urmărire informativă și de rețea

pe această temă ar putea dubla, sau ar depăși în volum, literatura epocii. Înainte de aplombul ideologic al lui Ceaușescu din 1971, scriitorii avuseseră voie, la ei în Casă, cu acordul conducerii de partid, chiar să-și defuleze nemulțumirile și frustrările față de activiștii din cultură, „caralii ideologici” („bandiți”, „analfabeți”, „asasini ai culturii”) – cum îi botează Goma pe Vasile Nicolescu, Dodu-Bălan, Stroia, Brad, Ghișe ș.a. Scriitorii țin minte aceste defulări îndeobște ca pe o mare deschidere a conducerii de partid și de stat, în realitate, o strategie de slăbire a șurubului pentru eliberarea controlată a tensiunii. În orice tip de societate intelectualitatea este motorul progresului, motiv înmiit pentru regimul Ceaușescu să-i pună botniță, lăsând impresia că oferă libertate. Intelectualii/scriitorii români nu au practicat samizdatul, nu au trimis scrisori deschise și critice, nu au protestat public, nici măcar nu s-au solidarizat (cu excepțiile cunoscute) cu singurul care a îndrăznit să spargă cercul conștrângerilor în anii 1970.

Efectele Tezelor din iulie au stimulat și mai mult căderea din principialitate a creatorului român, mai ales a celui din lumea literară. Scriitorii ard intens, pentru recunoaștere și răsplată. O dovedesc romancierul Nicolae Breban (sau Marin Preda) și poetul Ion Caraion, poate mai mult decât oricine altcineva. Condamnat inițial la moarte, după liberarea din 1964, poetul s-a gândit numai la opera sa, la cum să ajungă să publice cât mai mult și, poate, să-i fie recunoscută valoarea. Astfel, în anii în care Goma publica romane în Occident, pentru că acasă era interzis, „Artur” era folosit de Securitate „în continuare pe lângă elemente care stau în atenția noastră ca Ion Alexandru, Paul Goma, D. Țepeneag, Nicolae Steinhardt

etc. în raport de necesități și situația operativă” [17, p. 65]. Asemeni lui Breban, Caraion suferă de un orgoliu nemăsurat al propriei valori. Așa se explică „opiniile” lui despre lipsa de valoare a romanelor lui Goma. E greu de spus, în absența unei critici de specialitate, a unor studii comparative, dacă ar mai fi existat „cazul Goma”, cum pretinde Caraion, dacă *Ostinato* ar fi fost publicat în România, așa cum a fost cazul cu cărțile scriitorilor Ion Lăncrăjan și Augustin Buzura. Istoria contrafactuală este argumentul celor lipsiți de argumente. De altfel, poziția schizoidă a lui Caraion reiese dintr-o notă informativă mai amplă din 14 noiembrie 1980, paradigmatică pentru o mare parte a breslei scriitoricești și a intelectualității epocii: „În lumea breslei acesteia păcătoase, plină de numeroase metehne, dar care de peste 30 de ani susține cu condeiul său politica oficială, esențialul totuși nu este comportamentul de foarte multe ori reprobabil al unora și altora, ci mijlocul prin care ei, scriitorii și ziaristii, trebuie să susțină în continuare Partidul sau în orice caz să nu ajungă a-l ataca. De jur împrejurul nostru (în Ungaria 1956, Cehoslovacia 1968, Polonia anul acesta ca și cu vreo 12 ani în urmă) s-au petrecut niște acute divorțuri între Conducerea de partid și scriitori. La noi încă nu. Și încă nu, fiindcă s-a găsit mai totdeauna suplețea de a împăca în fel și chip, totdeauna, pe unii și pe alții, prevenind la vreme disensiunile care ar fi putut lua proporții și ajunge să dea spectacole costisitoare” [17, p. 210].

Fragmentul este relevant, în primul rând pentru că Ion Caraion face parte din tabloul pe care îl descrie, deși dorește să pară dinafara lui. În al doilea rând: poetul înșiră evenimentele din Ungaria, Cehoslovacia și Polonia sărind intenționat peste anul 1977. Altfel, ar fi

fost nevoit să-și amintească, măcar pentru a-l minimaliza și maimuțări, de Paul Goma și de Mișcarea care-i poartă numele. Ion Caraion este unul dintre produsele cele mai triste ale reeducării târzii. Probabil într-un moment de maximă luciditate, într-o declarație înregistrată de Securitate în 4 mai 1967, și semnată cu numele lui real (Stelian Diaconescu), își exprimă credința de o viață în scris și în libertatea lui, recunoaște că a fost orgolios, regretă că a devenit colaborator la Securității: „...după ce nu mai aveam nimic pe lume, după ce am fost închis, după ce mi s-a confiscat opera, după ce mi s-a spus că va fi arsă (ceea ce a dezorganizat și schimonosit cu totul mintea mea), după ce am fost osândit, un moment de tragic impas m-a transformat (ca să mă pedepsesc și eu însumi? din lașitatea de a trăi: nu știu...) m-a transformat în ceea ce-mi fusese vreodată mai odios. Sunt trei ani de când primiți din parte-mi consemnări conforme cu adevărul, neviciate de vreun subiectivism, despre oameni considerați de mine – în majoritatea cazurilor – unii palavragii, alții vrednici de a mă îngrețoșa. Dar de mine însumi, prezentându-vi cum sunt, sau cum sunt măcar în parte, a ajuns să-mi fie și mai greață. Nu mă mai pot suporta, am ajuns la crize de nervi și insomnii devastatoare, măucid [...] de astăzi eu nu vă mai pot fi de un atare ajutor, nu mai pot continua îndeletnicirea aceasta, care-mi provoacă o imensă scârbă de mine” [17, p. 53-54].

În ciuda acestui zvâcnet de trezire, Caraion a continuat să colaboreze cu Securitatea. Un alt scriitor, fost deținut politic, și el colaborator al Securității, a simțit nevoia să-l distrugă pe Paul Goma. Alexandru Ivasiuc a influențat în defavoarea lui Goma un grup de foști deținuți, între care scriitorul și jurnalistul Nicolae

Carandino, cât și mediul diplomatic, la care a avut acces în virtutea faptului că era angajat al Ambasadei SUA la București. Un atare tip de atitudine față de un gest fără precedent și, de altfel, așteptat de o bună parte a lumii intelectuale și literare, dar care nu s-a implicat, a difuzat neîncredere în Mișcarea pentru drepturile omului, din cauza denigrării ani la rând a inițiatorului acesteia: Paul Goma. Foști deținuți politici și scriitori, care gravitau în jurul lui Nicolae Carandino – Alexandru Ivasiuc, erau considerați *de încredere* tocmai în virtutea calității de foști „politici”. Agentul Securității, „Nicușor”, a raportat lt.col. David Nicolae pe 8 martie 1977 opinia lui Carandino (apelat de lucrătorul Securității cu numele de alint *Nicu*) despre „scriitorul român Paul Goma” (ciudată menționarea originii etnice), care și-ar fi oferit „serviciile sale unor organizații străine de spionaj care, bănuindu-l de colaborare cu autoritățile române nu l-au luat în serios”; „se pare însă că C.I.A. i-ar fi spus că el nu poate fi util decât printr-o acțiune care să se desfășoare nu în Occident ci în România”; „ar fi acceptat această propunere care a fost urmată de publicarea mai multor cărți ale sale în R.F. Germania și Franța, cărți extrem de mediocre care n-ar fi văzut niciodată lumina tiparului”; „protestează împotriva regimului din România, fiind manevrat – după părerea lui Nicu Carandino – de americani, care intenționează să generalizeze acțiunile protestatoare din diverse țări socialiste și să le aducă în discuție la Conferința de la Belgrad”; concluzia lui Carandino: „scriitorul român Paul Goma este o lichea care nu are nicio valoare pe plan artistic” [18]. Astfel de calificări și etichete nu mai transmit nicio emoție după lecturarea planurilor de măsuri ale Securității în vederea compromiterii și neutralizării

lui Goma. Ele conțin mult mai multe „sarcini” pentru lucrătorii și colaboratorii Securității. Unele variante au fost culese chiar din rândul scriitorilor și intelectualilor, apoi reambalate de instituție și întoarse în spațiul public prin intermediul colportorilor. Numărul mare de scrisori denigratoare (chiar de la confrăți, ca Ovidiu Genaru și Valentin Berbecaru) primite de Goma în timpul Mișcării și neimplicarea majorității completează fundalul mental și comportamental al intelectualității față în față cu regimul politic, în anul 1977.

În vara anului 1973, informatorul „Lascăr” îl denunța pe Goma că se întâlnește la restaurantul Casei Scriitorilor cu Virgil Mazilescu, Cezar Ivănescu, Gabriel Dimisianu și alții, „ocupând de obicei câte două mese”. El a raportat „priviri «binevoitoare» spre Goma și chiar manifestări mai deschise, cum s-a petrecut într-o seară, când Ion Negoitescu s-a ridicat de la masa sa, a mers la Goma și la [sic] îmbrățișat, iar Catinca Ralea îi trimetea «bezele»” [19]. Probabil că informatorul era scriitor, arătându-se contrariat că scriitorii nu „i-au [sic] atitudine împotriva unui «dușman» ca Paul Goma, lipsă de opinie manifestată chiar de unele vârfuri scriitoricești, cu funcții de conducere în Un. Scriitorilor ca Eugen Jebeleanu, prezent la toate aceste manifestări” [19].

Securitatea urmărea de mai mulți ani micile furtuni din paharele restaurantului Casei Scriitorilor. De aceea punea la punct planuri cu măsuri bine gândite, cu sarcini personalizate pentru informatori/agenți (pe cine trebuiau să tragă de limbă, ce bârfe și „informații” să colporteze etc.). Cu cât se cunosc mai multe detalii, cu atât este mai limpede că Paul Goma nu avea șanse în 1977 să atragă cosemnatari cu nume bine poziționate în spațiul cultural și

public. Orgoliul nemăsurat și, mai ales, aspecte ce țineau de interese foarte personale (teama de a nu pierde poziții profesionale, privilegii, dreptul de a publica etc.), camuflate în opinii principiale, sunt responsabile de lipsa de șansă a Mișcării pentru drepturile omului, care deși a zdruncinat pacea călduță a regimului comunist cu poporul, nu a devenit una de anvergură, precum *Charta 77* sau, mai târziu, *Solidarność*.

Din documentele Securității se mai desprinde un alt motiv, complementar cu orgoliul: aversiunea scriitorilor față de Goma, pentru că a îndrăznit să publice romane în Occident, altfel spus, nu a acceptat sentințele cenzurii. O punere în fața oglinzii în care nu voiau să se privească. Intimitățile unora dintre scriitori cu ofițerii Securității denotă o aderență foarte interesată la realitatea ideologică, unghiul mort din care o viziune critică asupra regimului a devenit imposibilă, deși era de așteptat. Într-un „Raport privind discuțiile purtate cu Buzura Augustin («Gusti»), în ziua de 12.03.1973”, maiorul Oprea Florian a reluat discuția din decembrie 1972 despre Paul Goma. Buzura a negat că ar fi „aranjat” cu Goma ca acesta din urmă să-l ajute să publice un roman în Occident, mai mult, „și-a reafirmat poziția că el nu va trimite niciodată nimic în străinătate, se va «lupta» cu cenzura din țară în caz că i se va respinge ceva. Zicea că el are 2 copii, la care ține mult, are o oarecare poziție și nu-și poate permite să facă așa ceva. L-a condamnat pe Goma care «a găsit o cale mârșavă de a se face popularizat». A dezaprobat asemenea atitudine. [...] S-a jurat pe copii, dându-și cuvântul de onoare că nu va trimite și că este complet străin de ceea ce face Paul Goma”. „Gusti” intenționa să aibă o explicație cu Paul Goma și să se plângă Uniunii Scriitorilor (de faptul că Goma ar fi spus că îl ajută să publice

„afară”), însă, „eu l-am potolit și i-am recomandat să nu facă uz de cele aflate de la mine (mi-a promis solemn) ci să acționeze doar în măsura în care va afla din altă parte” [20].

Discrepanța dintre ce se spunea în cercuri intime și poziția publică ilustrează o altă trăsătură a atitudinii intelectualului în comunism, exprimată foarte colocvial prin „una spunem, alta fumăm”. La scurtă vreme după preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu, în 1967, A. Buzura avea se pare altă manieră de abordare a realității socialiste, chiar dacă nici aceasta publică. Foarte probabil, sursa (informatorul) „Bucureșteanu” făcea parte din redacția revistei *Tribuna*, unde lucra Buzura, în orice caz, era un apropiat al redacției. În ziua de 21 august 1967 „Bucureșteanu” a stat de vorbă cu scriitorul despre politica internă și externă. Buzura a afirmat, dezvoltând apoi, cu exemple, că „politica externă a României este în gravă contradicție cu aceea internă” [21].

Din 1967, însă, până în anii 1980, atitudinea lui Buzura a suferit modificări, întreținute de nemulțumirea că la conducerea unor reviste, în speță *Tribuna*, sunt oameni fără valoare (dă ca exemplu pozitiv, de bună administrare și conducere *Săptămâna* și *Flacăra*), că redactorii au salarii mizerabile, „totul pleacă de la mâncare”; „nu există o orientare de perspectivă care să dea stabilitate vieții literare” (subl. în original) În clipa în care scriitorul ar avea asigurată pâinea nimeni nu s-ar plânge, stabilitatea materială fiind absolut necesară. [...] Sunt unii care nu știu unde să mai plaseze câte un articol să mai câștige ceva pentru că mai au copii care nu acceptă [sic] că e criză mondială și că trebuie să sufere. [...] Dacă scriitorul are o minimă bază materială, nu-i pasă și nu e mare lucru. [...] Baza materială trebuie să-i asigure și informațiile ne-

cesare pentru a crea, pentru a putea combate ideologia burgheză” [22]. Pe 24 nov. 1984, a fost aprobată propunerea de închidere a dosarului de urmărire informativă pe numele lui A. Buzura (nume de obiectiv „Oșanu”), pe considerentul că motivele pentru care i se deschisese acțiune informativă nu mai erau valabile. Nemulțumirile scriitorului fuseseră rezolvate, în urma influențării pozitive [23] de către Securitate. Raportul maiorului Viorel Tatu menționează concluziv: „În urma unei profunde analize a situației informativ-operative, în caz, sub controlul Direcției a I-a s-a procedat treptat la apărarea sa de influențele postului de radio «Europa liberă», la recuperarea sa ca valoare literară și influențarea sa pozitivă, atât prin sursa «Udrea» cât și cu ocazia contactării sale de către șeful Serv. 5 din Direcția a I-a, cu ocazia deplasărilor lui Buzura la București” [24].

Ca urmare a înțelegerii arătate de ofițerii Securității, comportamentul scriitorului s-a modificat: a început să publice „materiale bune” în *Tribuna*, a fost de acord „chiar să retușeze ultimul său roman «Refugii» așa cum i s-a indicat, după care în scurt timp a apărut în librării, bucurându-se de succes”. Beneficiile influențării pozitive nu conțin: „Simte că se află în atenția forurilor politice și că nu este ocolit. Dovadă și decorarea sa cu Medalia celei de a XXXX[-a] aniversări de la eliberarea patriei. I s-a promis o locuință pe măsura nevoilor și pretențiilor, ceea ce-l mulțumește foarte mult” [24]. Conform aceluiași Raport, în septembrie 1984, scriitorul i-a spus sursei Securității „Udrea” [25] că „nu trebuie văzute toate în negru, mai trebuie făcute și concesii”. Obiectivul stringent al lui A. Buzura, pentru a cărui îndeplinire a lucrat mulți ani, era să se mute la București, unde n-a ajuns decât în 1990.

Locul meu este acolo unde deranjez cel mai mult.” Paul Goma

Cu cât se apropiau mai mult de ipostaze ale libertății, scriitorii și intelectualii români în comunism deveneau mai retractili, dădeau înapoi, făceau *concesii*. Câțiva intelectuali au avut în 1977 curajul să sacrifice atât statutul profesional, social, cât și siguranța familiei. Cei mai cunocuți: criticul literar Ion Negoïtescu (Nego), fost deținut politic – după arestarea lui Goma, Nego a retractat, s-a desolidarizat, sub presiunea șantajării cu homosexualitatea sa – și medicul psihiatru, scriitor, Ion Vianu, care a mers până la capăt, în ciuda presiunilor și intervențiilor contondente ale Securității. Mai puțin cunoscut la vremea aceea, dar cu vechi și îndelungate experiențe carcerale, medicul Ion Ladea, un exemplu dramatic de sacrificiu și devotament etic, înainte și după 1989. Toți trei i-au trimis lui Goma scrisori deschise de solidarizare, în care și-au argumentat gestul. Ion Ladea a menținut credința în importanța gesticii și sacrificiului de care a dat dovadă Goma. Răspunsul lui la interpellarea Luciei Hossu Longin este ca un strigăt rămas disperat timp de decenii, un deget îndreptat către intelectualitate: „Cum să nu știi? Nu știe lumea din România, nu știți fraților că ați fost în cea mai groaznică mizerie? Nu se poate treaba aceasta. A zice că nu știu cine a fost Goma înseamnă că spui: nu știu cine sunt eu. Goma a fost reprezentantul care, într-un moment care nu accepta reconstituirea demnității de om, a reconstituit-o. Acesta a fost Goma, că vă place sau nu, aceasta este cu totul altă treabă” [26, p. 339-352].

Dacă scriitorii și intelectualii nu s-au solidarizat cu „necunoscutul” Goma [27], ei nu au semnat nici alături de Negoïtescu sau de

Vianu. Dimpotrivă. Scriitorul Sorin Titel și-a exprimat dezgustul față de Negoïtescu astfel: „este o porcărie, toți nenorociții aceștia, impotenți intelectuali, acum și-au găsit să dea cu pietre”. Nota internă de analiză, semnată de locțiitorul șefului Securității Municipiului București, col. Gheorghe Răducă, la 25 martie 1977, surprinde și punctul de vedere al lui Laurențiu Ulici: „Cum își poate permite Goma să ne facă lași pe noi, scriitorii români care nu aderăm la acțiunea lui. În definitiv – conchide el – există și o lașitate agresivă pe care a adoptat-o Goma, strategic, numai în folosul lui și acum e disperat că ceilalți nu îl urmează”. Geta Dimisianu, scriitoare și redactoare, ar fi spus despre scrisoarea de solidarizare trimisă de Nego lui Goma că „este absolut penibilă, însăși [sic] la Europa Liberă relatându-se că acestuia în fiecare an i-a apărut o carte, de unde concluzia că nu avea motive să întreprindă astfel de acțiune”. Opinia acesteia confirmă una dintre ipotezele textului de față, anume că scriitorii și intelectualii, în general, au tăcut și s-au conformat cenzurii și altor comandamente ale regimului pentru a nu pierde șansa de a păstra ceea ce aveau deja, dar și pentru a nu-și periclita șansa de a obține în viitor alte beneficii, și nu pentru a critica neajunsurile multiple, comune întregii societăți. Același raport consemnează că Nego a mers în redacția revistei *România literară*, crezând că angajații (scriitori) se vor îngămădi să o semneze alături de el, „lucru care, bineînțeles[,] nu s-a petrecut” [28].

Mistificare și ingraturdine. O mișcare (de solidarizare) a cetățenilor în jurul unor principii universal acceptate, așa cum sunt drepturile și libertățile înscrise în Constituție,

fie și comunistă, nu seamănă cu o „muzică de cameră”, unde unii reproduc partitura, ceilalți ascultă, în tăcere, disciplinați. După cum sugerează termenul, *mișcarea* seamănă mai degrabă cu o scenă de bătălie, în sensul factualității. Luptele (civice) se duc în câmp deschis, în aer liber, în Piață (*agora*). Ele presupun libertatea interioară, asumată, a fiecărui individ participant, în deplină concordanță cu transpunerea ei simbolică asupra unui spațiu destinat materializării. În România acest spațiu-timp nu a existat până în 1990, așa cum a existat, să spunem, Piața Roșie la Moscova, în anii desfășurării opoziției anticomuniste. Momentele „fizice” Valea Jiului 1977 și Brașov 1987 au fost două insule totalmente izolate de către instituțiile represive din punct de vedere al difuzării în corpul societății, atât fizic, cât și mental. Nicio luptă nu este rezultatul exclusiv al „mișcării” trupelor, de obicei există strategii, tacticieni, oameni politici, analiști, scenariști, speculanți și profitori. Mișcarea pentru drepturile omului din iarna-primăvara anului 1977 nu s-a petrecut în Piață, ar fi fost imposibil în câmp deschis, după două decenii de represiune stalinist-dejistă.

În ciuda afirmațiilor unora dintre intelectuali că românii ar deține cultura protestului și a solidarizării, în *epoca comunismului biruitor* nu mai aveau instinctul împotrivirii, nu le mai rămăsese decât instinctul supraviețuirii, al *vegetării*. Goma a inventat un alt soi de *agora* – una a solidarizării dincolo de corporalitate. El a inventat pentru români *culoarea libertății*, care în anul 1977, al drepturilor omului, a fost totuna cu culoarea demnității naționale.

„Unii consângeni îmi reproșează că nu am curajul de a alege albul lor împotriva negrului celuilalt. Am încercat să spun că negrul pretinde și el că este alb; am încercat să mai

spun că, de pe o a treia poziție, ambii arată negri și proști și cu picioare strâmbe. [...]

Dacă, în continuare, sunt întrebate:

– Ce culoare a avut?, răspund:

– Ce culoare poate avea o mișcare pentru drepturile omului – chiar dacă acel *om* este român (deci tricolor)? Nici una. Dacă trebuie – deși nu văd de ce ar trebui să colorăm totul, ei bine: culoarea curcubeului” [29].

În ultimele decenii s-a produs fluidizarea galopantă a unor concepte precum: libertate, solidaritate, civism, empatie, patriotism, discernământ, verticalitate. Cauza: diversivitățile din spațiul cultural și social la care au contribuit în mare măsură alibiul rezistenței-prin-cultură și anticomunismul postfactum.

„Puterea nu-și credea ochilor, în primăvara anului 1977 – și pentru că știa ea ce știa: lichidase, nu doar clasele, ci strivise, distrușese, neutralizase, corupsese pătura intelectuală, câtă fusese, or «experiența dovedise»: peste tot, oricând, în Lagăr, intelectualii (mai cu seamă scriitorii) se revoltaseră primii împotriva comunismului de orice «nuanță» ar fi fost. Or, «la noi, în RSR» populația era, nu doar pașnică, dar și fericită și îl iubea din toată inima pe cel mai Fiu, cel mai Tată, cel mai Far, cel mai Cărmaci...”

Pe de altă parte, Puterea, chiar dacă evaluase pericolul unei mișcări pentru drepturile omului, se simțea prinsă în capcana pe care ea însăși o întinsese occidentalilor: nu pentru că era (sic) un regim liberal, independent, deschis, căpătase certificate de bună purtare, covor-roșu, caleașcă regală, pupături și diplome – mai cu seamă de la americani? Or, iată: în acel moment președinte al Americii era Jimmy Carter, campion al drepturilor omului...” [29, p. 212].

Globalizarea din ultimele decenii a produs modificări în dinamica și percepția unor atare concepte. După 30 de ani de la desprinderea oficială de comunism (1989) și la 43 de ani de la singura mișcare din perioada Nicolae Ceaușescu a comunismului din România care a zguduit cu adevărat încrederea în sine a sistemului, este fără urmă de îndoială că lui Paul Goma i se contestă și calitatea de scriitor, și calitatea de opozant al regimului comunist. Pe 13 aprilie 1977 [30], în timp ce era brutalizat în arestul Securității din Calea Rahovei, a fost exclus „în unanimitate” din Uniunea Scriitorilor. Un detaliu care spune esențialul despre relația majorității scriitorilor, prin sindicatul lor, cu puterea comunistă, cu instituțiile ei represive. O altă ruptură cu puternică amprentă simbolică a fost și *ostrakonul* dat de Nicolae Manolescu: „Adio, domnule Goma!” din 1998, publicat în *România Literară*. Un gest care vorbește despre setea de putere și de control absolut a unora dintre reprezentanții culturii române. După ce în 1990 editura Humanitas a publicat *Culoarea curcubeului*, cu titlul greșit: *Culorile...*, o punere firească, așteptată, pe harta editorială românească, în 1992 s-a aflat că editura a topit tirajul cărții. Explicațiile de ordin economic nu puteau fi luate în seamă la începutul anilor 1990, când setea de carte, de presă, de literatură interzisă cu doar câțiva ani în urmă era colosală. Din aceeași zonă a lipsei de măsură vine și reeditarea în 1999 a memorialisticii lui Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, cu o banderolă purtând textul „Un Soljenițin român”. Criticul literar Ion Simuț întreabă (retoric): „Câți Soljenițin avem?” – „Similitudinea tipografică nu se poate transforma însă într-o similitudine politică între Soljenițin și Ion Ioanid, pentru simplul

motiv că acesta din urmă și-a publicat memoriile din închisorile politice românești numai după căderea comunismului și (deocamdată) numai în românește. În tot ceea ce vreau să spun aici nu aduc nicio imputare autorului care, sunt convins, nu are niciun amestec în această practică publicitară neloială, sfidătoare la adresa lui Paul Goma și sfidătoare, în fond, la adresa adevărului. [...] Tentativa de uzurpare a titlului glorios de «Soljenițin român», atribuit lui Paul Goma în anii '70 și recunoscut pe plan european, e un gest imoral, pentru că e nedrept și resentimentar. Nu e o simplă și inocentă eroare publicitară, ci o enormă și simptomatică ingratură față de cel mai important disident român” [31]. Expresia „băiatul ăsta [Paul Goma] e un Soljenițin român” a pronunțat-o pentru prima dată Miron Radu Paraschivescu, în 1967 (!), în redacția revistei de limba germană *Neue Literatur*, care pregătea pentru publicare un fragment în germană din *Ostinato*. MRP l-a citit și a fost uimit. Remarca lui a făcut școală prin intermediul cunoscutului dramaturg Eugen Ionescu.

În concluzia primei părți a studiului de față, relația dintre scriitori/ intelectuali și puterea politică în *anul drepturilor omului* a fost una în defavoarea culturii, în general, a literaturii, în special, și, dincolo de orice, în detrimentul demnității individuale și naționale, a libertății de expresie. Scriitorii, a căror chemare de căpătâi ar trebui să fie libertatea, încă mergeau la începutul anilor 1980 cu jalba în băț la stăpânire. Aveau nevoie de *sfatul înțelept* și de *măsura cumpănită* a dictatorului Nicolae Ceaușescu, *Primus inter pares*, Criticul Literar Total.

Eșecul Mișcării pentru drepturile omului din 1977 nu este eșecul inițiatorului ei – scriito-

rul Paul Goma –, ci al scriitorilor și intelectua-
lilor români, care prin conformism și obedien-
ță au falimentat șansa ieșirii din paternalismul
ideologic al falsei rezistențe prin cultură. În
volumul *Ceaușescu critic literar*, Liviu Malița
adună documentele a patru dintre evenimen-
tele la care au participat dictatorul României
și scriitorii, în anii 1970. Sunt patru momente
care au contribuit la infantilizarea scriitorilor
(un fenomen, totuși, cvasigeneral, cu rare ex-
cepții), la stingerea oricărei reacții contestatare
sau de solidarizare cu un principiu, și nu cu
„un ce profit”. Mica introducere din acest vo-
lum este poate cel mai sintetic și mai relevant
punct de vedere asupra relației scriitori – pute-
re. Dacă scrisoarea-deschisă critică a fost arma
pe care au avut-o opozații anticomuniști de
a-și face cunoscute ideile și, totodată, de a se
pune la adăpost de represiune, prin aceea că
numele lor deveneau cunoscute opiniei publi-
ce internaționale, arma conformismului și a
obediinței a fost „audiența” (la putere).

„Scriitorii români, veleitari și histrioni
sau dintre cei talentați și onorabili, visează și
ei o audiență la El Lider Maximo. Ion Caraion
sau Alexandru Ivăsiuc solicită în scris această
onoare. Adrian Păunescu se laudă că are ușa
deschisă la Ceaușescu. Nicolae Manolescu
adună și el semnături și «adeziuni» pentru
o audiență colectivă. În spatele acestei unice
dorințe stau rațiuni diferite. [...] Revendică-
rile politicoase sau imperative se întâlnesc,
astfel, cu flateriile cele mai deșănțate, care do-
vedesc că, atunci când scriitorul se întâlnește
cu Puterea, își pierde capul: Nichita Stănescu
se arată «...deosebit de emoționat de bucuria
revederii și de prilejul de a beneficia de înalta
dvs. autoritate în a vă cere unele sfaturi foarte
[sic] esențiale pentru bunul mers al treburi-

lor noastre scriitoricești»”. *Audiența* „deviază
inițiative contestatare și diminuează, prin co-
roziune psihologică, potențialul subversiv al
revoltei, substituite de un spirit tranzacțional
recurent falimentar. Cultivă o mentalitate de
«copil rebel» (accentul este pus pe infantiliza-
re), care consolidează societatea de tip pater-
nalist: cetățenilor nu li se permite să fie adulți,
responsabili și egali. [...] pe fond *audiența*
contribuie la accelerarea și consolidarea cul-
tului personalității [...] Scriitorii înșiși devin
complici pentru a nu fi anihilați” [32, p. 5-40].

Referințe bibliografice

1. *Notă privind telexul expedit de M. Brown, corespondent al ziarului New York Times la 17.02.1977.* În: ACNSAS, DUI nr. 2217, Vol. 5, f. 21 r-v.
2. Gonzáles Aldea, Patricia. *Helsinki 1975. Începutul sfârșitului. Degradarea regimului din România și singularitatea lui în blocul de Est (1975–1990)*, trad. din lb. spaniolă de Alexandra Reocov. București: Ed. Curtea Veche, 2008.
3. Vincent, R. J. *Human Rights and International Relations*, The Royal Institute of International Affairs, Cambridge University Press, 1986.
4. Înainte de căderea comunismului în Euro-
pa, au mai fost două Conferințe pentru Securitate
și Cooperare în Europa (CSCE): Madrid (11 nov.
1980–9 sept. 1983), Viena (4 nov. 1986–19 ian.
1989). După participarea la CSCE de la Madrid, ca
urmare a unor interviuri critice la adresa regimu-
lui de la București, Paul Goma, Șerban Orescu și
Nicolae Penescu au primit în februarie 1981 câte
un colet cu bombă, ascunsă în *Memoriile lui Hruș-
ciiov*, în spaniolă.
5. „It might, first, take the forme an appeal
to our physical nature. Being human involves,
generally, having certain physical characteristics
– from the standard number of arms and legs, to

the need, say, for food, to vulnerability to violence, to a variety of capacities to reason, learn, make and use tools and so on. From a comprehensive physical profile along these lines, a pattern might emerge showing a set of needs requiring to be met if human survival and well-being are to assured.”, cf. J.R. Vincent, *op. cit.*, p. 14.

6. „Clauza exercita o presiune în plus asupra României comuniste, nevoită astfel să maimuțarească diplomatic discursul despre drepturile omului, pe care în interior le încălca fără niciun scrupul, într-un context geostrategic în care încerca, tot mai greu, să pară independentă față de Moscova.” Cf. F. Bălănescu, *Grup Canal 77*. Oradea: Ratio et Revelatio, 2015.

7. Notă privind telexul expediat de M. Brown, corespondent al ziarului New York Times la 17.02.1977. În: ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr. 2 217, Vol. 5, f. 21 r-v.

8. <https://moldova.europalibera.org/a/analizandiana-suntem-singura-%C8%9B-%C4%83-%C3%AEn-care-s-a-rezistat-prin-poezie-/30223416.html> [vizitat la: 3.08.2020].

9. Poeta se contrazice în poemul „Eu cred” (1984): *Eu cred că suntem un popor vegetal,/ De unde altfel liniștea/ În care așteptăm desfrunzirea?/ De unde curajul/ De-a ne da drumul pe toboșarul somnului/ Până aproape de moarte,/ Cu siguranța/ Că vom mai fi în stare să ne naștem/ Din nou?/ Eu cred că suntem un popor vegetal-/ Cine-a văzut vreodată/ Un copac revoltându-se?* Calitatea poeziei (ca poezie) nu este contestată atunci când îndrăznim să afirmăm, împotriva valului, că nu ești și nu poți fi considerat „disident” pentru un vers (*Eu cred că suntem un popor vegetal*). Altfel, ar trebui să ne întrebăm ce au fost și care este rostul poeziei unor Radu Gyr, Nichifor Crainic, Andrei Ciurunga, Ion Caraion, Ion Omescu și atâția poeți consacrați înaintea detenției politice și după. Ce a fost un Osip Mandelștam?

10. Tismăneanu, Vladimir. În: Nicolae Coande, *Celălalt capăt (interviuri)*. București: Editura Curtea Veche, 2006.

11. Bălănescu, Flori. *Memoria hărțuită, 1977–2017. 40 de ani de la Mișcarea pentru drepturile omului*. În: Marius-Radu Clim, Ofelia Ichim, Doris Mironescu, Ioana Repciuc (editori), *Memorialistica românească: teorie și istorie literară*. București: Editura Tracus Arte, 2020.

12. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr. 2217, Vol. 5, f. 117.

13. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr. 2 217, Vol. 8, ff. 66-67.

14. Diaconescu, Ioana; Preda, Marin. *Un portret în arhivele Securității (Documente inedite din Arhiva CNSAS)*, Fundația Națională pentru Știință și Artă. București: Ed. Muzeul Literaturii Române, 2015.

15. Sandri, Giorgio. *Un român „fugit” din România*. În *Il Tiempo*, 20 noiembrie 1971, apud „Receptare critică”. În: Paul Goma, *Ostinato*. București: Ed. Univers, 1991.

16. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr. 2 217, Vol. 8, ff. 66-67.

17. *Notă privind activitatea informatorului „Artur” în perioada 1972–1973*. În: *Cazul „Artur” și exilul românesc. Ion Caraion în documente din Arhiva CNSAS*, ediție de Delia Roxana Cornea și Dumitru Dobre. București: Ed. Pro Historia, 2006.

18. ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr. 2217, Vol. 6, f. 18 r-v.

19. *Ibidem*, Vol. 1, ff. 8-9.

20. Citatele despre A. Buzura. În: ACNSAS, Fond Documentar, dosar nr. 000117, Vol. 8, ff. 127-128.

21. *Ibidem*, f. 131.

22. A consemnat col. Ilie Merce în Raportul informativ către superiori, în urma întâlnirii cu A. Buzura, în data de 25 nov. 1982, cf. ACNSAS, Fond Documentar, dosar nr. 000117, Vol. 8, ff. 99-102.

23. Punctul IV al obiectivelor stabilite prin acțiunea informativă sună foarte interesant: „Luarea tuturor măsurilor de prevenire și apărare a personalității literare a lui Buzura Augustin, influențarea sa pozitivă”. În: *ibidem*, f. 103.

24. *Ibidem*, Raportul integral la ff. 103-106.

25. Identificat de CNSAS în persoana fostului președinte al Uniunii Scriitorilor, Eugen Uricariu.

26. Goma, Paul. În: Lucia Hossu Longin, *Memorialul durerii. O istorie care nu se învață la școală*, IICCR. București: Ed. Humanitas, 2007.

27. „Necunoscutul” Goma era cunoscut și în Occident, și în țară, prin Europa Liberă, mai ales după episodul *Ostinato*, când ambasada României și-a retras standul oficial, în semn de protest față de îndrăzneala editurii germane Suhrkamp de a-l publica și a-i etala cartea la Târgul de carte de la Frankfurt, în 1971. Din 1971 până în 1977 Goma a publicat frecvent în periodicele occidentale texte de atitudine, unele răsunătoare, așa cum este cel din septembrie 1972, apărut în „Die Zeit”: *Cenzură, autocenzură, para-literatură*.

28. Textul integral al Raportului, în ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr. 2 217, Vol. 6, ff. 278-279.

29. Citatele sunt din Goma, Paul. *Culoarea curcubeului 77 (Cutremurul oamenilor)*, ediție îngrijită de Flori Bălănescu. Oradea: Editura Ratio et Revelatio, 2015.

30. Așa cum atestă o Notă internă a Securității din 15 aprilie: „exclus din Uniunea Scriitorilor, pe baza hotărârii Comitetului Asociației Scriitorilor din București, ratificată de Consiliul Uniunii Scriitorilor, în ședința sa plenară din 13 aprilie 1977, în temeiul art. 9 alin. 3 din Statutul Uniunii Scriitorilor”. Cf. ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 313, Vol. 1, ff. 154-155.

31. Simuț, Ion. *Reabilitarea ficțiunii*. București: Editura Institutului Cultural Român, 2004.

32. *Ceaușescu critic literar*, ediție, studiu introductiv și note de Liviu Malița. București: Editura Vremea, 2007, p. 5-40.

Relația scriitorilor cu Puterea în România anului 1977

Rezumat. Anul 1977, supranumit al drepturilor omului, a însemnat pentru România ieșirea din tăcerea asurzitoare a conformismului. Scriitorul Paul Goma a fost singurul care s-a solidarizat public cu Charta 77 din Cehoslovacia, inițiind la rândul lui o Mișcare pentru drepturile omului. Intelectualii, cu două excepții, nu au aderat. Studiul de față încearcă să explice de ce intelectualii români nu s-au solidarizat cu mișcarea pentru drepturile omului, într-un an în care aproape în toate țările din blocul sovietic intelectualii se mișcau în această direcție.

Cuvinte-cheie: audiență, conformism, destindere, drepturile omului, represiune, samizdat, solidarizare.

The relationship of writers with Power in Romania in 1977

Abstract. The year 1977, nicknamed human rights, meant for Romania the exit from the deafening silence of conformity. The writer Paul Goma was the only one who publicly expressed solidarity with Charter 77 from Czechoslovakia, initiating a Human Rights Movement. The intellectuals, with two exceptions, did not join. The present study tries to explain why romanian intellectuals did not show solidarity with the human rights movement, in a year in which almost all the countries in the Soviet block were moving in this direction.

Keywords: audience, conformity, relaxation, human rights, repression, samizdat, solidarity.